

Persvrijheidsmonitor 2020

De uitbraak van de corona-pandemie speelde in Nederland een grote rol bij de ontwikkelingen op het gebied van persvrijheid. Een deel van het publiek neemt een uitgesproken vijandige houding tegen journalisten aan, bijvoorbeeld wanneer verslag wordt gedaan van demonstraties tegen de coronamaatregelen. Ook de overheid laat zich gelden: zo mag de pers geen verslag doen van de ruiming van een nertsenfokkerij in verband met het risico op verspreiding van het corona-virus en wordt het de pers moeilijk gemaakt om verslag te doen uit de rechtbank. En er was veel te doen over het verwijderen van desinformatie over corona door platforms als YouTube en Facebook.

I. Veiligheid van journalisten

PersVeilig is in 2019 opgericht op gezamenlijk initiatief van de NVJ, het Genootschap van Hoofdredacteuren, de Politie en het Openbaar Ministerie. Het heeft tot doel de positie van journalisten te versterken tegen geweld en agressie op straat, op sociale media en/of via juridische claims.¹ In 2020 zijn er 121 meldingen binnengekomen bij PersVeilig. Het grootste deel van de meldingen (74) gaat over bedreigingen. Er waren 22 meldingen van fysiek geweld en 8 meldingen van vernielingen. Ook kwamen er meldingen binnen van stalken en stelselmatige intimidatie, van laster en van angst voor geweld. In tientallen gevallen hadden journalisten advies of ondersteuning nodig. Uit een tussentijdse evaluatie van de gang van zaken tot halverwege 2020 concludeert de Minister van Justitie dat de bewustwording bij politie en OM groeit over de afspraken bij geweld tegen journalisten.² Maar er kan op verschillende punten nog een verbetering worden gemaakt. Zo kregen journalisten lang niet altijd de preferente positie om bij een aangifte extra snel geholpen te worden. Ook het op de hoogte houden van de journalist over de voortgang blijft een aandachtspunt. Politie en OM hebben toegezegd aandacht te besteden aan het vergroten van de kennis over de preferente positie van journalisten. PersVeilig zal op haar beurt werken aan het vergroten van de bewustwording bij journalisten en media en het geven van trainingen over het omgaan met dreigende situaties en bedreigingen.

Een paar voorbeelden. Radiozender FunX stopte met het nachtprogramma Ramadan Late Night nadat medewerkers, waaronder presentator Morad El Ouakili, met de dood werden bedreigd omdat er tijdens de ramadan muziek werd gedraaid.³ Later werd een 24-jarige man opgepakt die wordt verdacht van bedreigingen via Instagram.⁴ Een verslaggever van RTV Dordrecht werd mishandeld door drie mannen toen hij een brand aan het verslaan was. Hij werd door personeel van een nabijgelegen bedrijf geslagen en geschopt.⁵ Journalist Roland Heitink deed aangifte van mishandeling bij het vastleggen van een autobrand in Rheden.⁶ De Volkskrant deed aangifte van bedreiging via Twitter van columnist en auteur Harriet Duurvoort.⁷ Esther Voet, hoofdredacteur van het Nieuw Israëlietisch Weekblad, en Wierd Duk van de Telegraaf werden via Facebook met de dood bedreigd. In een bewerkte foto werden ze gelyncht afgebeeld. In die zaak is een verdachte opgepakt.⁸ Wegens mishandeling van de Rotterdamse persfotograaf Joey Bremer werd een man veroordeeld tot een taakstraf van 40 uur en betaling van een schadevergoeding van 300 euro. Een cameraploeg van

¹ <https://www.persveilig.nl/>

² <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2021/03/31/tk-functioneren-protocol-persveilig>

³ <https://www.nvj.nl/nieuws/nvj-reageert-bedreigingen-tegen-funx>

⁴ <https://www.villamedia.nl/artikel/man-opgepakt-voor-dreigementen-aan-funx-en-presentator-morad-el-ouakili>

⁵ <https://www.villamedia.nl/artikel/journalist-rtv-dordrecht-krijgt-klappen>

⁶ <https://www.villamedia.nl/artikel/journalist-doet-aangifte-van-mishandeling-in-rheden>

⁷ <https://www.villamedia.nl/artikel/volkskrant-doet-aangifte-van-bedreiging-columnist-harriet-duurvoort>

⁸ <https://www.villamedia.nl/artikel/verdachte-aangehouden-na-bedreigingen-aan-esther-voet-en-wierd-duk>

PowNed werd aangevallen door een leerling van het Emmauscollege in Rotterdam. De journalisten maakten een verslag van het feit dat een docent was bedreigd omdat hij een spotprent in de klas had hangen. Journalist Jos Emonts van De Limburger vond een handgranaat in de voortuin van zijn woning.⁹ Verslaggevers van Omroep Gelderland voelden zich bedreigd door een groep actievoerende boeren.¹⁰ Bij Omroep Brabant en de drukkerij van het Eindhovens Dagblad wierpen boeren zelfs blokkades op omdat de berichtgeving van deze media over de boerenprotesten hen niet beviel.¹¹ In antwoord op kamervragen antwoordde de Minister dat de bedreiging rondom boerenprotesten geen uitzondering is, en dat PersVeilig onder meer om deze reden is opgericht.¹²

De corona-crisis heeft voeding gegeven aan het klimaat waarbij een deel van het publiek zeer kritisch staat tegenover de pers. Actievoerders tegen coronamaatregelen verwijten bijvoorbeeld de NOS ‘fake-news’ te verspreiden.¹³ Journalisten die verslag doen van demonstraties tegen het coronabeleid werden regelmatig lastig gevallen. NOS Nieuws stuurt beveiligers mee met journalisten die verslag doen van demonstraties.¹⁴ In oktober 2020 verwijderde de NOS haar logo van de satelliet- en straalwagens voor tv en radio, uit angst voor agressie en geweld tegen medewerkers.¹⁵ Hoofdredacteur Marcel Gelauff sprak in dit verband van ‘een nederlaag voor de journalistiek’.¹⁶

Ook internationaal is er veel aandacht voor bedreigingen van journalisten, bijvoorbeeld in resoluties van de Parlementaire Vergadering van de Raad van Europa¹⁷ en het Europees Parlement van de Europese Unie.¹⁸ Een van de kernthema’s van het Actieplan voor Europese democratie van de Europese Commissie is vrijheid en pluriformiteit van de media.¹⁹ De Europese Commissie bereidt regelgeving voor over de veiligheid van journalisten ter bescherming tegen strategische rechtszaken die bedoeld zijn om het publieke debat te smoren (vaak aangeduid als *Strategic Litigation against Public Participation*, kortweg ‘SLAPP’).²⁰ Er is steeds meer aandacht voor het ‘chilling effect’ dat veroorzaakt wordt door SLAPPs.²¹ De *Coalition against SLAPPs in Europe (CASE)*²² – een snelgroeiende coalitie van niet-gouvernementele organisaties, stelde een tekstvoorstel voor EU-regelgeving op.²³

⁹ https://www.limburger.nl/cnt/dmf20201227_96971589

¹⁰ <https://www.villamedia.nl/artikel/omroep-gelderland-verslaggevers-voelen-zich-bedreigd-door-boeren>

¹¹ <https://www.villamedia.nl/artikel/boerenacties-bij-brabantse-media>

¹² Kamerbrief 4 september 2020, Antwoorden van de ministers van Justitie en Veiligheid en voor Basis- en Voortgezet Onderwijs en Media op de schriftelijke vragen van de leden Sneller en Van Beukering-Huijbregts (beiden D66) over het bericht dat journalisten bedreigd zijn na berichtgeving over boerenprotesten. <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2020/09/04/antwoorden-kamervragen-over-het-bericht-dat-journalisten-bedreigd-zijn-na-berichtgeving-over-boerenprotesten>

¹³ <https://www.villamedia.nl/artikel/demonstratie-bij-nos-in-hilversum-over-fake-news>

¹⁴ <https://www.villamedia.nl/artikel/nos-nieuws-stuurt-bij-grote-protesten-beveiligers-mee-met-verslaggevers>

¹⁵ <https://www.villamedia.nl/artikel/nos-verwijdert-logos-vanwege-bedreigingen-van-journalisten>

¹⁶ <https://over.nos.nl/nieuws/nederlaag-voor-de-journalistiek/>

¹⁷ Resolutie 2317 (2020) - Threats to media freedom and journalists’ security in Europe en de gelijknamige Aanbeveling 2618 (2020), d.d. 28 januari 2020: <https://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=28508&lang=en>

¹⁸ Resolutie van 25 november 2020 over versterking van de mediavrijheid: bescherming van journalisten in Europa, haatzaaiende taal, desinformatie en de rol van platforms: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2020-0320_NL.html

¹⁹ https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/new-push-european-democracy/european-democracy-action-plan_nl

²⁰ <https://ec.europa.eu/transparency/regexpert/index.cfm?do=groupDetail.groupDetail&groupID=3746>

²¹ Bijv. in het jaarverslag (2020) van de partner organisaties bij het Platform voor de veiligheid van journalisten van de Raad van Europa: <https://rm.coe.int/annual-report-final-en/16809f03a9>

²² <https://www.the-case.eu/>

²³ https://www.article19.org/wp-content/uploads/2020/12/Anti_SLAPP_Model_Directive-2-1.pdf

II. Bronbescherming

Sinds 2018 is het recht van journalisten om hun bronnen te beschermen in Nederland wettelijk verankerd. Helaas zijn er ook na inwerkingtreding van deze wettelijke regeling ieder jaar weer incidenten, waarbij het Openbaar Ministerie achter journalisten aangaat om erachter te komen wie hun bronnen waren. Journalist Joost van der Valk maakte een documentaire over de Haagse straatbende Crips, waaruit de motorclub Caloh Wagoh is voortgekomen. In dat kader had hij veel contact met Delano R., die hoofdverdachte is in een liquidatieproces. Met deze R. werkte Van der Valk ook aan nieuwe plannen, waaronder een documentairereeks voor Videoland. Deze moest gaan over een nieuwe generatie jonge criminelen, met R. als presentator. In het kader van deze documentaire reisde Van der Valk ook naar het buitenland met enkele leden van de club. Het Openbaar Ministerie heeft Van der Valk opgeroepen om te getuigen in het liquidatieproces.²⁴ Van der Valk heeft al aangegeven zich te zullen beroepen op zijn verschoningsrecht. In 2021 zal duidelijk worden hoe dit afloopt.

Het Openbaar Ministerie heeft zijn beleid over strafvorderlijk optreden tegen journalisten per 1 juni 2020 aangepast.²⁵ Er zijn twee nieuwe aandachtspunten toegevoegd. Het eerste punt betreft journalisten die als ‘bijvangst’ in een strafdossier terecht zijn gekomen. Een voorbeeld hiervan is een telefoongesprek tussen een verdachte en een journalist, waarbij de telefoon van de verdachte onder de tap staat van de politie en waarvan het gespreksverslag in een dossier terecht is gekomen. De journalist wordt daarvan op de hoogte gesteld wanneer het belang van het onderzoek dat toelaat, en voor zover het duidelijk is dat het een journalist betreft. Daarnaast is in de nieuwe Aanwijzing een passage gewijd aan journalisten die in het buitenland werkzaam zijn. Wanneer een verzoek of bevel van het Openbaar Ministerie of de politie aan een buitenlandse justitiële of politieke autoriteit betrekking heeft op een journalist, worden zoveel mogelijk de procedures gehanteerd die ook voor journalisten in Nederland gelden. Dat geldt tevens voor de inzet van dwangmiddelen tegen een journalist als vanuit het buitenland een verzoek of bevel wordt ontvangen. Deze laatste wijziging is in de richtlijn gekomen naar aanleiding van de zaak van Ans Boersma, een Nederlandse journaliste, die na een rechtshulpverzoek in Turkije werd opgepakt en het land werd uitgezet. Ans Boersma heeft de Nederlandse staat aansprakelijk gesteld voor de door haar opgelopen schade. De afhandeling van haar zaak loopt nog.

III. Beschuldigingen en privacy

Thierry Baudet, de voorman van Forum voor Democratie, spande een procedure aan tegen het tv-programma Buitenhof van de VPRO, waarin werd gesteld dat Baudet had gezegd ‘dat hij denkt dat de EU een vooropgezet plan heeft om het blanke Europese ras te vervangen door Afrikaanse immigranten’. De rechtbank oordeelde²⁶ dat de presentatrice van Buitenhof Baudet weliswaar gebrekkig had geparafraseerd, maar de gevorderde rectificatie werd niettemin afgewezen. Hierbij speelde mee dat Baudet niet duidelijk kon maken wat voor schade hij geleden had. Bovendien had hij zelf in de publiciteit zijn eigen standpunt inmiddels voldoende aan het publiek duidelijk gemaakt. Ook de VPRO had op haar website aan nadere berichtgeving gedaan, waarmee het deels gebrekkige karakter van de parafrase al was verholpen. Van belang was verder dat Baudet een publieke figuur is die actief deelneemt aan het publieke (politieke) debat en dat de presentatrice met haar openingsvraag een bijdrage wilde leveren aan dat publieke debat. Alle vorderingen van Baudet

²⁴ <https://www.nvj.nl/nieuws/nvj-verontwaardigd-documentairemaker-moet-getuigen-liquidatieproces>

²⁵ <https://wetten.overheid.nl/BWBR0043567/2020-06-01>

²⁶ Rechtbank Midden-Nederland, 25 maart 2020, ECLI:NL:RBMNE:2020:1070 (*Baudet/Buitenhof*).

werden afgewezen.

In 1999 publiceerde de Volkskrant een artikel over piramidespelen. Daarin wordt een man bij naam genoemd. Dit artikel staat in het online archief van de Volkskrant en is ook goed vindbaar via Google wanneer op de naam van de man wordt gezocht. De man vordert van de Volkskrant dat het artikel uit het online archief van de Volkskrant wordt verwijderd, of in ieder geval wordt geanonimiseerd. De rechter oordeelt dat er voldoende feitelijke onderbouwing is voor de publicatie, zodat het artikel ongewijzigd online mag blijven staan.²⁷ De man had nog aangevoerd dat het online toegankelijk blijven, meer dan 20 jaar na dato, van een op zichzelf rechtmatige publicatie door het lange tijdsverloop onrechtmatig kan worden. Hij heeft blijvend last van de publicatie en kon dat in 1999 niet voorzien. Twintig jaar na publicatie wordt hij in zakelijke contacten nog steeds geconfronteerd met de inhoud van het artikel. Volgens de rechter weegt dat echter niet op tegen het belang van de Volkskrant en het maatschappelijk belang om een compleet en integer online te raadplegen archief te behouden.

De Gelderlander publiceerde dat Soliditry criminele activiteiten zou hebben gepleegd. De rechtbank oordeelde dat de artikelen over Soliditry verwijderd dienden te worden. De uitgever van de Gelderlander, DPG Media (voorheen De Persgroep), gaat hiertegen in beroep. Het Gerechtshof hecht veel waarde aan het belang van het compleet zijn van internetarchieven van een krant.²⁸ Het toevoegen aan de artikelen van door de rechter bevolen rectificatie, zonder dat de artikelen verwijderd worden, komt voldoende tegemoet aan het belang van Soliditry. Algehele verwijdering van de artikelen van internet, omwille van reputatiebescherming, levert in dit geval een te vergaande en onevenredige beperking van de persvrijheid op. Het Gerechtshof oordeelt dat met het vermoeden van onschuld voldoende rekening is gehouden door het oordeel dat de artikelen onrechtmatig zijn en door het bevel de rectificatie te publiceren. Na een zoekopdracht op internet moet de rectificatie steeds onmiddellijk voorafgaand aan die artikelen te lezen zijn.

KRO-NCRV wilde een door Selfmade Films gemaakte documentaire uitzenden over het werk van de FIOD, waarbij de documentairemakers het opsporingsonderzoek in één specifieke fraudezaak van dichtbij hadden gevolgd. Het betrof een onderzoek naar omzetfraude bij sushiketen Sumo. De documentairemakers hadden ongeclausuleerd inzage gekregen in alle opsporingsgegevens. Het Openbaar Ministerie en de FIOD hadden dit verzwegen voor de verdediging en de rechtbank. Die verstrekkingen hadden volgens de rechter geen wettelijke grondslag.²⁹ Het verstrekken van geheim te houden opsporingsinformatie is in strijd met de Wet Politiegegevens. Daarmee was inbreuk gemaakt op het recht van de verdachten op eerbiediging van hun persoonlijke levenssfeer. Het gaat volgens de rechtbank om een grove schending. Hun belang bij bescherming van de persoonlijke levenssfeer van verdachten weegt zwaarder dan het recht van de documentairemakers op vrijheid van expressie en persvrijheid. Volgens de rechter is er geen sprake van censuur nu met voldoende mate van nauwkeurigheid vaststond wat de inhoud van de uitzending is. De rechter verbood de uitzending.³⁰ Het Openbaar Ministerie vorderde ondertussen nog een laatste viewing van deze film. Omdat de rechter inmiddels de uitzending al had verboden, had het Openbaar Ministerie geen belang bij een viewing.³¹ De beleidsregels van het Openbaar Ministerie over samenwerking met de media

²⁷ Gerechtshof Amsterdam, 3 maart 2020, ECLI:NL:GHAMS:2020:624 (*X/De Volkskrant*).

²⁸ Gerechtshof Arnhem-Leeuwarden, 14 januari 2020, ECLI:NL:GHARL:2020:177 (*De Persgroep/Soliditry*).

²⁹ Rechtbank Rotterdam, 23 juli 2020, ECLI:NL:RBROT:2020:6586 (*Strafzaak Sumo*).

³⁰ Rechtbank Den Haag, 9 oktober 2020, ECLI:NL:RBDHA:2020:10395 (*Sumo / Selfmade Films en KRO-NCRV*).

³¹ Rechtbank Den Haag, 9 oktober 2020, ECLI:NL:RBDHA:2020:10396 (*OM / Selfmade Films*).

zijn per 1 september 2020 aangepast.³² Er is nu een aparte paragraaf aan de ‘Mediaovereenkomst’ gewijd. Voordat zo’n overeenkomst wordt gesloten, worden de verdachte en ook de slachtoffers en nabestaanden geïnformeerd en in de gelegenheid gesteld bezwaar te maken. Er wordt in beginsel géén inzage meer aan journalisten gegeven in informatie die valt onder de geheimhoudingsplicht van het Openbaar Ministerie.

Het programma *Undercover in Nederland* besteedde aandacht aan illegale polygame huwelijken in Nederland, en een imam die dergelijke huwelijken zou inzegenen. Met een verborgen camera werd een gesprek gefilmd waarin de imam letterlijk antwoordde dat hij er geen probleem mee had om een polygaam huwelijk in te zegenen. De rechter vindt het gerechtvaardigd dat de imam, gezien de ernst van de misstand, herkenbaar in beeld is gebracht en daarvoor gebruik is gemaakt van een verborgen camera. De imam betoogde nog dat het ruwe beeldmateriaal zou zijn gemanipuleerd door voor hem ontlastende delen van dat materiaal weg te laten in de uitzending waardoor zijn uitspraken uit hun verband zouden zijn gerukt. De rechter bekijkt zowel het ruwe beeldmateriaal als het materiaal dat voor de uitzending is gebruikt, en concludeert dat er geen wezenlijke delen zijn weggelaten en dat er geen geheel andere indruk ontstaat dan in werkelijkheid het geval was.³³

EenVandaag besteedde in 2015 aandacht aan een klokkenluidersmelding over gebreken in injectienaalden van het merk Terumo. Dat bedrijf spande een procedure aan en haar vorderingen werden in 2016 door de rechtbank toegewezen.³⁴ Daarbij werden ook een individuele redacteur en verslaggever veroordeeld, omdat zij een belangrijke rol bij de interviews en de samenstelling van de uitzendingen hadden vervuld, en ook omdat zij zich in een blog en een radio-interview hierover hadden uitgelaten. Volgens de rechtbank waren zij daardoor ook persoonlijk aansprakelijk jegens Terumo. In 2020 liep deze zaak in hoger beroep anders af. Het Gerechtshof wees de vorderingen van Terumo af omdat er voldoende steun in de feiten was voor de beschuldigingen, en voldoende ruimte voor weerwoord was geboden. Daardoor kwam het Gerechtshof niet meer toe aan de vraag of een persoonlijke veroordeling van de betrokken journalisten gerechtvaardigd was.³⁵

IV. Vrijheid van nieuwsgaring en toegang tot YouTube en Facebook

Fotograaf Olivier Middendorp wilde foto’s maken van de ruiming van alle nertsen op een fokkerij waar het coronavirus was vastgesteld. Hij wilde daarom dat de Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit hem informeerde over de eerstvolgende nertsenfokkerij die zal worden geruimd zodat hij – na het maken van werkafspraken – een fotoreportage kan maken van het gehele ruimingsproces. Tegen de afwijzing van zijn aanvraag spande hij een kort geding aan, om de benodigde informatie te verkrijgen en toegang tot een nertsenfokkerij af te dwingen. De rechter wees zijn vorderingen af.³⁶ De rechter stelt voorop dat er geen rechtens afdwingbare plicht op de overheid rust om de fotograaf te informeren over de plaats waar en het moment waarop eventuele ruiming zullen plaatsvinden. Hierbij houdt de rechter ook rekening met de belangen van de eigenaren van de betreffende nertsenfokkerijen en het feit dat de ruiming op privéterrein zullen plaatsvinden. De rechter vindt het redelijk dat de Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit een bezoekersverbod heeft opgelegd aan nertsenfokkerijen. Het coronavirus is een besmettelijke dierziekte waar nertsen zeer gevoelig

³² Aanwijzing voorlichting opsporing en vervolging (2020A004), <https://www.om.nl/onderwerpen/beleidsregels/aanwijzingen/algemeen/aanwijzing-voorlichting-opsporing-en-vervolging-2020a004>

³³ Gerechtshof Amsterdam, 9 juni 2020, ECLI:NL:GHAMS:2020:1497 (*Imam/SBS*), voorafgegaan door Rechtbank Amsterdam, 6 juni 2018, ECLI:NL:RBAMS:2018:6997.

³⁴ Rechtbank Amsterdam 13 april 2016, ECLI:NL:RBAMS:2016:2121 (*Terumo/AVROTROS*).

³⁵ Gerechtshof Amsterdam, 23 juni 2020, ECLI:NL:GHAMS:2020:1637 (*AVROTROS/Terumo*).

³⁶ Rechtbank Den Haag, 12 juni 2020, ECLI:NL:RBDHA:2020:5339 (*Middendorp/De Staat*).

voor zijn. Ook mensen kunnen het op elkaar overbrengen, wat wereldwijd tot substantiële dodenaantallen heeft geleid. Bovendien is het virus een zoönose: een infectieziekte die van dier op mens kan overgaan. Er is daarom sprake van een zeer uitzonderlijke situatie, aldus de rechter, en dat rechtvaardigt een maximale beperking van de aanwezigheid van personen op het terrein van de nertsenfokkerijen en dus ook bij de ruiming ervan.

Het Europees Hof voor de Rechten van de Mens heeft de klacht van de Nederlandse media over het weren van de pers tijdens de schouw in de zaak Nicky Verstappen niet-ontvankelijk verklaard. Voor wat betreft het recht op een openbare terechtzitting als onderdeel van het recht op een eerlijk proces, is het Hof van mening dat de klagende media onvoldoende geraakt zijn door de gestelde schending van het artikel. Zij kunnen daarom niet als slachtoffer worden aangemerkt. Volgens het Hof is er ook geen schending van het recht van vrije nieuwsgaring en het recht om verslag te doen van het verloop van rechtszaken.³⁷

De coronacrisis verstoortte het werk van rechtbankverslaggevers en -tekenaars. Er werden beperkende maatregelen getroffen, met veel verschillen tussen de rechtbanken.³⁸ De verslaggevers stuurden daarover een brief aan de Raad voor de Rechtspraak. Naar aanleiding van die brief werden de mogelijkheden voor journalisten om zittingen via een live stream te volgen verruimd. RTL Boulevard maakte bij vergissing geluidsopnames van de stem van verdachte Josef B. in de zaak-Ruinerwold. Het tv-programma Jinek zond een geluidsfragment uit. De Rechtbank Assen bestrafte RTL Boulevard, dat drie maanden geen opnames meer in de rechtszaal mocht maken.³⁹ Dit verbod gold niet voor RTL Nieuws. Het opgelegde verbod werd binnen de journalistiek kritisch ontvangen, wegens strijd met het beginsel van openbaarheid van rechtspraak.⁴⁰ Luchtverkeersleiding Nederland (LVNL) dreigde met een kort geding tegen NH Nieuws, dat op basis van openbaar radioverkeer had gepubliceerd over een incident waarbij vliegtuigen landden op een baan die eigenlijk gesloten was.⁴¹ LVNL liet het voornemen om een rechtszaak te starten al snel weer varen en stelde zelfs lering te hebben getrokken uit de media-aandacht en incidenten in de toekomst zelf naar buiten te zullen brengen.⁴²

De Wijzigingswet Open Overheid (Woo) zal de huidige wet Openbaarheid Bestuur (Wob) op termijn vervangen. De Woo is aangenomen door de Tweede Kamer, en in 2021 zal de behandeling in de Eerste Kamer plaatsvinden.⁴³ Het doel van de nieuwe wet is een cultuuromslag, waarbij de overheid niet meer wacht tot informatie wordt opgevraagd maar die actiever deelt en laat weten over welke informatie zij beschikt. En persoonlijke beleidsopvattingen, die onder de huidige Wob niet kunnen worden opgevraagd, zullen onder het nieuwe regime wel opvraagbaar worden, zij het geanonimiseerd. Of de nieuwe wet in de praktijk veel meer openbaarheid zal geven wordt betwijfeld.⁴⁴ Het Verdrag van Tromsø geeft een juridisch kader voor een algemeen recht op toegang tot overheidsdocumenten.⁴⁵ Het verdrag is op 1 december 2020 in werking getreden maar geldt

³⁷ <https://www.persvrijheidsfonds.nl/nieuws/klacht-bij-het-europese-hof-inzake-besloten-schouw-nicky-verstappen-niet-ontvankelijk-verklaard>

³⁸ <https://www.villamedia.nl/artikel/rechtbankjournalisten-klagen-over-willekeur-door-coronamaatregelen>

³⁹ <https://www.rechtspraak.nl/Organisatie-en-contact/Organisatie/Rechtbanken/Rechtbank-Noord-Nederland/Nieuws/Paginas/Rechtbank-neemt-maatregelen-richting-RTL-na-uitzending-Jinek.aspx>

⁴⁰ <https://www.villamedia.nl/artikel/rechtbank-zet-rtl-op-straftank-na-uitzenden-stem-ruinerwold-verdachte>

⁴¹ <https://www.villamedia.nl/artikel/luchtverkeersleiding-dreigt-met-juridische-stappen-tegen-nh-nieuws>

⁴² <https://www.villamedia.nl/artikel/luchtverkeersleiding-ziet-af-van-juridische-stappen-tegen-nh-nieuws>

⁴³ 35 112, novelle die het Initiatiefvoorstel-Snels en Van Weyenberg Wet open overheid (Woo) (33.328) wijzigt.

⁴⁴ <https://www.villamedia.nl/artikel/journalistieke-coalitie-stuurt-opnieuw-verbetersuggesties-voor-wet-open-overheid>

⁴⁵ Council of Europe Convention on Access to Official Documents, Treaty No. 205, <https://www.coe.int/en/web/access-to-official-documents/home>

voorlopig nog niet in Nederland, dat het verdrag nog niet geratificeerd heeft.⁴⁶

De Eerste Kamer is kritisch op het wetsvoorstel dat verblijf in terreurbied strafbaar stelt.⁴⁷ Wie naar zo'n gebied wil afreizen heeft daarvoor toestemming van de Nederlandse overheid nodig. Er geldt geen generieke uitzondering voor journalisten, terwijl de weinige landen, die zo'n verstreckende wet hebben ingevoerd daar wel voor hebben gekozen. Uit een enquête van de NVJ kwam eerder naar voren dat journalisten het als een grove inbreuk op de vrijheid van meningsuiting zien als zij voorafgaand toestemming moeten vragen om hun werk te mogen doen. De parlementaire behandeling zal naar verwachting in 2021 door de Eerste Kamer worden afgerond.

Café Weltschmerz, een onafhankelijk en pluriform journalistiek platform, interviewde een huisarts over een medicijn tegen corona. Mocht YouTube dat interview verwijderen, omdat dat volgens de eigen richtlijnen van YouTube desinformatie bevat? De Amsterdamse rechtbank sprak zich erover uit, in een kort geding waarin de huisarts en het journalistieke platform eisten dat de video werd teruggezet. De rechtbank oordeelt dat een strikte toepassing van het beleid van YouTube om uitsluitend content toe te staan die in lijn is met de visie van de WHO en het RIVM te ver gaat.⁴⁸ De YouTube gebruiker mag ook andersluidende, kritische content verwachten. Maar de uitlatingen van de huisarts, zonder nuance, bevatten onjuiste informatie. Dat kan gevaarlijk zijn. Juist als arts dient hij zich dit te realiseren, aldus de rechter. De conclusie van de rechter is dat YouTube de video met het interview niet terug hoeft te zetten.

In een procedure van de Stichting Viruswaarheid tegen Facebook kwam de rechter tot een vergelijkbare conclusie. De Stichting Viruswaarheid heeft recht op vrijheid van meningsuiting, maar dat recht gaat niet zo ver dat een private partij als Facebook kan worden verplicht Viruswaarheid toe te staan haar mening te ventileren via Facebook. Dat Facebook een enorm bereik heeft maakt dat niet anders. Viruswaarheid kan langs andere wegen zijn standpunten onder de aandacht van het grote publiek brengen, bijvoorbeeld door de pers te benaderen of een eigen website op te zetten.⁴⁹

Mr. Otto Volgenant (1969) is advocaat. Zijn cliënten zijn uitgevers, omroepen, journalisten, internetbedrijven, tv-producenten en NGO's. Hij adviseert de NVJ geregeld over de juridische aspecten van persvrijheid en privacy, en voert regelmatig principiële procedures hierover. Hij was betrokken bij een aantal hierboven genoemde procedures. Volgenant is partner bij Boekx Advocaten Media, IP & Privacy.

Prof. dr. Tarlach McGonagle (1976) is hoogleraar Mediarecht & Informatiesamenleving bij de Universiteit Leiden en senior onderzoeker/docent werkzaam bij het Instituut voor Informatierecht van de Universiteit van Amsterdam. Hij is gespecialiseerd in internationale en Europese mensenrechten, onder meer op het gebied van vrijheid van meningsuiting en mediarecht. Hij schrijft regelmatig rapporten voor de Raad van Europa, de OVSE en andere intergouvernementele organisaties. Hij is lid van de *Committee of experts on combating hate speech* van de Raad van Europa.

⁴⁶ <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/205>

⁴⁷ 35 125, Wijziging van het Wetboek van Strafrecht en het Wetboek van Strafvordering tot strafbaarstelling van verblijf in een door een terroristische organisatie gecontroleerd gebied (strafbaarstelling verblijf in een door een terroristische organisatie gecontroleerd gebied).

⁴⁸ Rechtbank Amsterdam, 9 september 2020, ECLI:NL:RBAMS:2020:4435 (*Café Weltschmerz/YouTube*).

⁴⁹ Rechtbank Amsterdam, 13 oktober 2020, ECLI:NL:RBAMS:2020:4966 (*Stichting Viruswaarheid/Facebook*).